
АНОТАЦІЇ

Вергун О.М., Рахметов Д.Б., Бриндза Я., Григор'єва О.В. Особливості плодоношення рослин видів роду *Symphytum L.* (*Boraginaceae*)

Наведено дані щодо біологічних особливостей рослин видів роду *Symphytum L.* в фазу плодоношення. Представлено морфометричні параметри плодів та насіння рослин п'яти видів даного роду, які характеризуються коефіцієнтом варіації від 0,64 до 10,20 %. Виявлено, що в фазу плодоношення рослини роду *Symphytum* формують від $3,77 \pm 0,17$ до $6,70 \pm 0,19$ генеративних пагонів та від $3,30 \pm 0,15$ до $6,60 \pm 0,12$ листкових розеток. Коефіцієнт насінневої продуктивності для досліджуваних рослин становить від 0,05 до 0,73.

Ключові слова: *Symphytum*, плодоношення, плоди, насіння.

Комір З.В., Трофименко О.А., Альохін О.О. Біологічні особливості насіння таксонів родини *Fabaceae* Lindl. ex situ

Наведено результати вивчення біологічних особливостей насіння таксонів родини *Fabaceae* Lindl. ex situ за схемою: розміри, форма, поверхня, забарвлення насіння; розмір, форма, місце розташування насінневого рубчика; наявність ендосперму; розмір, положення в насініні та щодо своєї осі, форма зародка. Опис насіння ілюстровано оригінальними малюнками (зовнішній вигляд, поздовжні та поперечні розрізи).

Ключові слова: насіння, зародок, насінневий рубчик, ендосперм.

Кустова О.К. Онтогенез видів роду *Ocimum L.*, інтродукованих у Донецькому ботанічному саду НАН України

Досліджено біоморфологічні особливості і тривалість вікових станів в онтогенезі рослин *O. basilicum*, *O. sanctum* і *O. gratissimum* при вирощуванні в умовах південного сходу України. Рослини проходять повний цикл розвитку, який закінчується з настанням осінніх заморозків у стані генеративної зрілості.

Ключові слова: інтродукція, онтогенез, *Ocimum basilicum L.*, *Ocimum gratissimum L.*, *Ocimum sanctum L.*

Горлачова З.С., Кустова О.К. Індивідуальний розвиток *Stevia rebaudiana* (Bertoni) Hemsl. при інтродукції на південний схід України

Досліджено онто-морфологічні особливості *Stevia rebaudiana*, виявлено основні відмінні риси вікових періодів, їх тривалість при насінневому розмноженні в умовах інтродукції на південному сході України. Для рослин стевії характерні: тривалий прегенеративний період, середньовікові і пізній генеративний стани; ремонтантність цвітіння; однорічний цикл вегетації склав 255-275 днів.

Ключові слова: інтродукція, онтогенез, *Stevia rebaudiana* (Bertoni) Hemsl.

Комісар О.С. Мохоподібні (*Bryophyta*) парків міста Миколаєва

В статті наведено список мохоподібних, зібраних на території парків міста Миколаєва. Визначено 40 видів мохоподібних, які відносяться до 2 відділів, 4

класів, 9 порядків, 17 сімейств та 25 родів. По відношенню до вологи у парках міста переважають мезоксерофіти, у відношенню до світла – геліофіти.

Ключові слова: мохоподібні, епіфіти, мезоксерофіти, кальцефіли, інцертофіли.

Попкова Л.Л., Теплицька Л.М., Астапенко Н.А. Особливості початкових етапів онтогенезу при насінневому розмноженні субтропічної наземної орхідеї *Bletilla striata* L.

Виявлені особливості проростання насіння субтропічної наземної орхідеї *Bletilla striata* і початкових етапів онтогенезу протокормів, підібрані склади живильних середовищ для їх для успішного культивування, формування проростків і молодих рослин. Оскільки насіння даного виду не має глибокого спокою та дуже швидко формує протокорм, його пророщування з однаковою інтенсивністю можливо протягом усього сезону. Оптимальні модифіковані живильні середовища Кнудсона і умови культивування забезпечують отримання достатнього матеріалу для масового розмноження.

Ключові слова: *Bletilla striata* L., орхідні, насіннєве розмноження, протокорм.

Сидоренко О.В. Освоєння інтродукційних ресурсів лікарських тропічних рослин

Розглянуто питання освоєння інтродукційних ресурсів експозицій тропічних рослин, що полягає у вивченні особливостей росту й розвитку культивованих видів, визначенні їх екологічних вимог, виявленні корисних властивостей, у комплексній оцінці перспективності видів для практичного використання.

Ключові слова: інтродукція, тропічні рослини, флористична область.

Павленко Л.Л., Машковська С.П. Латентний та прегенеративний періоди онтогенезу *Cardiospermum halicacabum* L. (*Sapindaceae*) та *Lablab purpureus* (L.) Sweet. (*Fabaceae*) в умовах Лісостепу України

За результатами досліджень поданий детальний опис латентного та прегенеративного (проростки, ювеніальні, імагурні та віргінільні рослини) періодів онтогенезу інтродукованих видів декоративних трав'янистих ліан – *Cardiospermum halicacabum* та *Lablab purpureus* в умовах Лісостепу України.

Ключові слова: *Cardiospermum halicacabum*, *Lablab purpureus*, онтогенез, латентний період, прегенеративний період, проростки, ювеніальні рослини, імагурні рослини, віргінільні рослини.

Григор'єва О.В. Початкові етапи онтогенезу видів хурми (*Diospyros* spp.)

Досліджено особливості початкових етапів онтогенезу трьох видів хурми – східної, кавказької, віргінської (*Diospyros kaki*, *D. lotus*, *D. virginiana*) в умовах інтродукції у Національному ботанічному саду 414м.. М.М. Гришка НАН України. Виявлено діагностичні ознаки, необхідні для визначення видової належності рослин на ранніх етапах онтогенезу.

Ключові слова: *Diospyros*, інтродукція, вікові стани, онтогенез.

Вітенко В.А., Музика Г.І. Інвентаризація деревних насаджень ("Ювілейного" парку) охоронної зони національного дендрологічного парку "Софіївка" НАН України та їх фітосанітарний стан

Проведено інвентаризацію та дано оцінку фітосанітарного стану деревних та кущових насаджень, які ростуть на території охоронної зони ("Ювілейного" парку) Національного дендрологічного парку "Софіївка" НАН України. Встановлено таксономічну структуру деревних та кущових насаджень.

Ключові слова: охоронна зона, інвентаризація, фітосанітарний стан, деревні у кущові насадження.

Немерцалов В.В. Адаптація представників родини *Rosaceae* Juss. до умов Північно-Західного Причорномор'я

Проаналізовано адаптивну успішність деревно-кущових рослин з родини *Rosaceae* Juss. до умов Північно-Західного Причорномор'я з використанням акліматизаційних чисел (АЧ), що розглядалися як об'єктивна характеристика адаптивних особливостей рослин у ПЗП, пов'язана з їхнім походженням. Розраховано значення АЧ для надвидових таксонів *Rosaceae* Juss. та флористичних районів світу, до яких вони належать. Зроблено прогноз щодо інтродукції та міграції рослин з цієї родини.

Ключові слова: *Rosaceae*, Північно-Західне Причорномор'я, адаптація, походження, філогенез.

Герасимюк Н.В. Декоративні рослини приватного сектора міста Одеси

В ході дослідження на модельній ділянці площею 1 км² в приватному секторі району Великого Фонтану м. Одеси були ідентифіковані 118 видів декоративних рослин, що відносяться до 106 родів і 59 родин. Більшість з них (62%) є трав'янистими рослинами. Аналіз динаміки цвітіння показав, що найбільша кількість рослин цвіте в липні, найменше - у березні та листопаді. Декоративність листя варіює за кольором і може змінюватися протягом сезону вегетації. Аналіз декоративності плодів рослин показав, що найбільше рослин з типом плоду ягода і кістянка. Переважає жовте і помаранчеве забарвлення.

Ключові слова: декоративні рослини, озеленення, місто Одеса, вегетативні та генеративні органи.

Коваленко С.Г., Сороковська К.А., Васильєва Т.В. Проростання насіння *Dianthus hupanicus* Andrz. за різних умов

Досліджено особливості проростання насіння рідкісної ендемічної рослини *Dianthus hupanicus* Andrz. різних термінів зберігання у чашках Петрі та у ґрунтовій суміші за дії певних факторів. З'ясовано, що найбільш позитивні результати дає холодна стратифікація насіння протягом місяця. Обробка препаратом «Гібберелін» у концентрації 0,01% стимулює проростання насіння, особливо того, що зберігалось декілька років, в той час як обробка «Вимпелом» майже не вплинула на цей показник.

Ключові слова: насіння, рідкісні та зникаючі рослини, проростання.

Теслюк М.Г. Сезонні ритми росту та розвитку *Cynoxylon japonica* (DC) Nakai. та *Cynoxylon florida* (L.) Raf у Національному ботанічному саду ім. М.М. Гришка НАН України

Представлено результати дослідження фаз росту і розвитку представників роду *Cynoxylon* Raf.: *Cynoxylon japonica* (DC) Nakai. та *Cynoxylon florida*. (L.) Raf. протягом 2010-2012 рр.

Ключові слова: *Cornaceae*, *Cynoxylon*, фенологія, фази росту і розвитку.

Драган Н.В. Продуктивність дубових насаджень в дендрологічному парку «Олександрія» НАНУ

Проведений комплекс досліджень ґрунтових умов в діброві урочища «Голєндерня» дендропарку «Олександрія» НАНУ. Встановлена велика диференціація діброви за потужністю гумусового горизонту, вмісту гумусу та рухомих елементів живлення, щільністю ґрунтів. Відмічається чітка залежність між погіршенням фізичних та агрохімічних характеристик ґрунтів і рівнем антропогенного навантаження, що приводить до знищення надґрунтового покриву, лісової підстилки, погіршення санітарного та лісопатологічного стану і, в кінцевому рахунку, зниженню продуктивності насаджень.

Ключові слова: вікова діброва, рекреаційне навантаження, продуктивність, деградація ґрунтів.

Коваленко І.М. Індивідуальна екологія рослин трав'яно-чагарничкового ярусу лісових фітоценозів північно-східної України

Проаналізований видовий склад трав'яно-чагарничкового ярусу основних лісових фітоценозів регіону на рівні класів рослинності і встановлений індивідуальний екологічний оптимум основних видів трав і чагарничків з метою прогнозування можливої динаміки їх популяцій в умовах вираженої дії на ліси регіону глобального потеплення клімату і зміни типів користування лісами регіону.

Ключові слова: трав'яно-чагарничковий ярус, індивідуальний екологічний оптимум, популяції рослин.

Пехова О.А., Чайковський В.А. Особливості морфогенезу в культурі вегетативних органів м'яти

Досліджено вплив складу поживного середовища, типу експлантів, сезону введення експлантів у культуру *in vitro* на індукцію морфогенезу в культурі ізольованих органів м'яти сорти Заграва й Удайчанка.

Показано можливість індукції прямого морфогенезу безпосередньо з тканин експланту, а також прямого морфогенезу в калюсній культурі.

Вперше здобуто соматоклон м'яти сорту Заграва, який по морфобіологічних і біохімічних ознаках відрізняється від рослини -донора.

Ключові слова: м'ята, морфогенез, культура *in vitro*, калюсогенез, експланти.

Філімонова Е.М. Деякі підсумки інтродукції видів *Rhododendron adamsi* Rehd., *Rh. aureum* Geprgi., *Rh. dauricum* L. і *Rh. ledebourii* Pojark. в Ботанічному саду Іркутського державного університету

Рододендрони поки мало використовуються в озелененні населених пунктів Східного Сибіру. На нашу думку, види *Rh. adamsii* Rehd., *Rh. dauricum* L. і *Rh. ledebourii* Pojark. цілком можуть використовуватися для подальшої інтродукційної роботи, з меншим ступенем може використовуватися *Rh. aureum* Georgi. Необхідно продовжувати перевіряти їх реакції на нові екологічні умови в Ботанічному саду ІДУ.

Ключові слова: Східний Сибір, рододендрон, інтродукція, озеленення.

Меньшова В.О., Чумак П.Я., Ковальчук В.П. Кадило сарматське (*Melittis sarmatica* Klok.) та його форми

Наводяться результати дослідження мінливості морфометричних і кількісних показників вегетативних органів різних форм рідкісної рослини, релікта третинного періоду кадила сарматського (*Melittis sarmatica*) при інтродукції.

Ключові слова: кадило сарматське, мінливість, форма, морфологічні та кількісні показники.

Жмурко В.В., Авксентьєва О.О., Хань Бін Розподіл азотовмісних сполук по органах рослин та елементи продуктивності ізогенних за генами *VRN* лінії пшениці м'якої (*Triticum aestivum* L.)

У польових дослідах з ізогенними за генами *VRN* лініями пшениці сортів Миронівська 808 і Ольвія виявлений зв'язок вмісту загального азоту у листках, стеблі та колосі головного пагона у фазу колосіння-цвітіння, а також продуктивності рослин та вмісту білку у зерні зі станом цих генів (домінантний чи/або рецесивний). Меншу продуктивність, але більший вміст білку у зерні встановлено у лінії обох сортів, яка несе ген *VRN-B1a* і повільно розвивається, порівняно до цих показників у ліній з генами *VRN-A1a* і *VRN-D1a*, які розвиваються прискорено. Припускається можливість використання сортів (ліній) з ідентифікованими генами *VRN* в селекції пшениці на продуктивність та якість зерна.

Ключові слова: пшениця (*Triticum aestivum* L.), гени *VRN*, загальний азот, білок, продуктивність, темпи розвитку.

Федорчук М.І., Макуха О.В. Особливості морфогенезу *Foeniculum vulgare* Mill. при інтродукції в посушливих умовах півдня України

У статті висвітлені особливості росту та розвитку рослин фенхелю звичайного у посушливих умовах Херсонської області. Наведені морфологічні параметри рослин на різних етапах розвитку, дати настання основних фенологічних фаз та вікових періодів, визначена тривалість вегетаційного періоду. Запропоновані заходи мінімізації можливих ризиків при вирощуванні фенхелю.

Ключові слова: фенхель звичайний, фаза розвитку, вегетаційний період, вікові періоди, гербокритичний період, сім'ядольні, справжні листки, гіпокотиль, бічні (пазушні), верхівкові (термінальні) бруньки.

Мартиненко В.Ф., Гончарський І.Л. Вплив підприємств на збереження біологічної різноманітності в умовах приватної власності на землю сільськогосподарського призначення.

У статті висвітлені проблеми, пов'язані із негативним впливом нових відносин власності на землю у сільськогосподарському виробництві на біологічне різноманіття природи та пошук шляхів їх розв'язання.

Ключові слова: земля, сільське господарство, форми власності на землю, біологічне різноманіття.

Федорчук М.І., Вітенко В.А., Мринський І.М., Онищенко С.О., Бойко Н.В., Котовська Ю.С. Аналіз таксономічного складу деревних та чагарникових рослин паркової території Херсонського державного аграрного університету

Проведено інвентаризацію деревних та чагарникових насаджень, які ростуть на території дендрологічного парку Херсонського державного аграрного університету. Встановлено таксономічну структуру деревних та кущових насаджень.

Ключові слова: інвентаризація, таксономічний склад, дерева, чагарники.

Ряба О.І. Становлення Московського товариства сільського господарства у контексті еволюції систем землеробства

Висвітлена історія виникнення, становлення і перші роки із сторічного періоду діяльності Московського товариства сільського господарства. Доведено, що саме в 20-30-і роки 19 ст. воно визначило мету і завдання, організаційні форми, завоювало значний авторитет у наукових, виробничих і урядових колах. Показаний внесок Московського товариства сільського господарства і окремих його членів в розвиток систем землеробства, аграрної освіти і науки, дослідницької справи в рослинництві.

Ключові слова: Товариство, системи землеробства, Землеробська школа, Бутирський хутір, «Земледельческий журнал», родючість ґрунту, земля, травосіяння.

Чаїдзе Н.М., Лобжанідзе М.І. Фітоплазменне захворювання винограду і його потенційні переносники в Грузії

Вивчали деякі анатомічні та фізіологічні порушення у виноградній лозі, що має фітоплазменну інфекцію, а також видовий склад цикад в умовах Східної Грузії, у вогнищі фітоплазменних захворювань. Встановлено зменшення провідної системи черешка листка і блокування транспорту вуглеводнів, наявність *Hysteropterum grylloides*, *Lepironia coleoptrata*, *Hyalesthes obsoletus*, *Cicadella viridis*, *L.*, *Philaenus spumarius* *L.*, *Empoasca vitis*. Кожен з цих видів може бути потенційним переносником фітоплазменних захворювань виноградної лози. Для ідентифікації переносників необхідно проводити спеціальні дослідження.

Ключові слова: виноград, фітоплазменне захворювання, переносники, цикади.

Корзун О.С., Ісаєв С.В. Оптимізація строків посіву і норм висіву пайзи на зелену масу в Гродненській області

Робота з вивчення впливу строків посіву і норм висіву на показники росту, розвитку і врожайність зеленої маси пайзи в ґрунтово-кліматичних умовах Гродненської області, проведена в 2008-2011 рр., дозволила зробити на підставі отриманих даних висновок про доцільність вирощування пайзи на зелену масу при посіві у другій декаді травня і нормі висіву 5 млн. схожих насінин на 1 га.

У статті наводиться характеристика фітометричних параметрів рослин досліджуваної культури залежно від строків посіву і норм висіву.

Ключові слова: пайза, польова схожість, виживаємість рослин, продуктивна кущистість, висота рослин, площа листя, врожайність зеленої маси, вихід абсолютно сухої біомаси з 1 га.

Антал Т.В. Польова схожість насіння пшениці ярої твердої залежно від сорту, удобрення в умовах Правобережного Лісостепу

Встановлено, що в Правобережному Лісостепу України на чорноземі типовому малогумусному польова схожість насіння залежить від погодних умов, системи удобрення та сортових особливостей – у сорту Ізольда польова схожість була вищою (80,8-85,2 %) порівняно із сортом Букурія (77,0-83,2 %). Найвищі запаси доступної для рослин вологи на час сівби пшениці твердої ярої в шарі ґрунту 0-10 см відмічено у 2008 році (10,8 мм), що обумовило високу польову схожість насіння пшениці твердої ярої на рівні 75-85 %, тоді як у 2007 році вміст вологи складав лише 5,2 мм і польова схожість насіння культури не перевищувала 73 %.

Ключові слова: пшениця тверда яра, система удобрення, сорт, технологія вирощування, польова схожість, урожайність.

Гарбар Л.А. Вплив технологічних прийомів на вміст пігментів в рослинах ріпаку

Вивчено вплив сортових особливостей, норм висіву та удобрення на вміст хлорофілу в рослинах ріпаку ярого. В результаті досліджень виявлено залежність концентрації хлорофілу в рослинах ріпаку ярого від їх сортових особливостей, удобрення та норм висіву. Кращі результати було отримано за вирощування сорту Сріблястий-1 з нормою висіву 1,6 млн. схожих насінин на га та нормі удобрення $N_{120}P_{80}K_{140}$.

Ключові слова: ріпак ярий, норми висіву, сорт, норма удобрення, хлорофіл.

Дорошенко О.Л. Вплив мікроелементів на динаміку наростання площі листового апарату

В дослідженнях вивчався вплив мікроелементів на динаміку наростання площі листового апарату різних сортів гречки.

Ключеві слова: гречка, сорт, мікроелементи, обробка насіння, площа листового апарату.

Зуза В.С., Гутянський Р.А., Попов С.І., Буряк Ю.І. Толерантність озимої пшениці до гербіцидів

По результатам багаторічних досліджень запропоновано гербіциди, які застосовуються на посівах озимої пшениці ділити умовно на високотолерантні (стимулюючі), помірно толерантні і недостатньо толерантні.

Ключові слова: гербіциди, озима пшениця, толерантність.

Новохацький М.Л. Вплив крупності висіяного насіння на біологічну врожайність та фракційний склад врожаю зерна сої

У статті наведені результати досліджень впливу крупності висіяного насіння на урожайність та фракційний склад біологічного врожаю зерна сої.

Зроблено висновок, що сівба каліброваним насінням крупної фракції спричиняє зростання рівня біологічної врожайності зерна порівняно із сівбою некаліброваним насінням та каліброваним насінням середньої і дрібної фракції, а також формування найбільшої частки зерна крупної фракції в сформованому біологічному урожаєві.

Ключові слова: соя, сорт, насіння, фракція, біологічна урожайність.

Лихацький В.І., Чердниченко В.М. Ефективність застосування водоутримуючих гранул Аквод при вирощуванні капусти броколі в умовах Лісостепу України

В умовах Лісостепу України проведено дослідження по застосуванню різних норм водоутримуючих гранул гідрогелю Аквод при вирощуванні розсади капусти броколі в касетах. Встановлено, що найбільшу врожайність капусти броколі отримано у варіантах з нормою використання водоутримуючих гранул 20 г/10 кг ґрунтосуміші – 16,21 т/га, 30г/10 кг ґрунтосуміші – 16,62 т/га, 40 г/10 кг ґрунтосуміші – 16,79 т/га, а в контролі – 14,53 т/га, що на 1,68, 2,09 та 2,26 т/га менше відповідно до варіанту. Застосування гранул гідрогелю сприяє отриманню врожаю капусти броколі в більш ранні строки.

Ключові слова: капуста броколі, водоутримуючі гранули, Аквод, сорт Леднічка.

Аверчев О.В., Губеня Ю.Е. Економічна ефективність вирощування проса в умовах зрошення півдня України

У статті наведені результати досліджень щодо впливу генотипу на урожайність та економічну ефективність вирощування проса в умовах зрошення півдня України.

Ключові слова: генотип, просо, врожайність, економічна ефективність, рівень рентабельності, собівартість.

Шелудько Л.П., Куценко Н.І. Результати та перспективи селекційної роботи з лікарськими культурами в ДСЛР ІСГПС НААН

Дослідною станцією лікарських рослин ІСГПС НААН за період 1919-2011 рр. проведено селекційно-насінницьке вивчення 70 видів лікарських рослин. За цей період створено 48 сортів, 4 сорто-популяції, 5 сортозразків, 30 покращених популяцій.

Ключові слова: селекція, лікарські рослини, сорт, популяція.

Морозов В.В., Безніцька Н.В., Нестеренко В.П., Полухов А.Я., Морозов О.В. Вплив кліматичних факторів на формування урожайності рису на півдні України

Проаналізований вплив кліматичних факторів в період онтогенезу рису на формування його урожайності в умовах півдня України. Розроблена класифікація років за водністю на основі кількості атмосферних опадів за рік і за вегетаційний період. Побудована модель впливу температури повітря на урожайність рису залежно від фази розвитку культури.

Ключові слова: рис, зрошення, урожайність, клімат.

Ушкаренко В.О., Лазер П.Н., Рудік О.Л. Особливості елементів технології вирощування льону олійного в умовах півдня України

Приведені дані дослідження впливу фону мінерального живлення, ширини міжряддя та норми висіву насіння на урожайність льону олійного при зрошенні та без зрошення.

Ключові слова: льон олійний, фони живлення, норма висіву, ширина міжряддя, зрошення.

Лихацький В.І., Попова Л.М. Продуктивність часнику ярого нестрілкуючого в залежності від способу зберігання насінного матеріалу.

Вивчено вплив способу зберігання насінного матеріалу на темпи росту і розвитку рослин, урожайність та якість продукції часнику нестрілкуючого при ранньовесняному строкові садіння.

Встановлено, що отриманню якісного врожаю сприяють холодний ($0\pm 3^{\circ}\text{C}$) та комбінований способи зберігання. Високі температури ($+18$ $+20^{\circ}\text{C}$) при зберіганні насінного матеріалу призводять до значних втрат маси цибулини в період зберігання, сприяють інтенсивному наростанню вегетативної маси в період вегетації рослин і затримують процес формування цибулин. Урожай отриманий у варіанті теплого способу зберігання не досягає і практичного значення не має.

Ключові слова: часник ярий нестрілкуючий, спосіб зберігання, насінний матеріал, урожайність.

Лавренко С.О. Вплив агротехнічних прийомів вирощування на динаміку висоти рослин чини посівної на півдні України

У статті наведені дані динаміки висоти рослин чини посівної залежно від попередника, фону живлення, глибини обробітку та передполивної вологості ґрунту в умовах півдня України при зрошенні.

Ключові слова: чина посівна, попередник, фон живлення, основний обробіток ґрунту, передполивна вологість ґрунту, висота рослин.

Лимар А.О., Рябініна Н.П. Ріст та розвиток рослин розсадного томата залежно від фону живлення, способу та глибини основного обробітку ґрунту за краплинного зрошення

В статі розглянуті питання впливу способу та глибини основного обробітку ґрунту та розрахункової норми добрив на запланований врожай за фазами росту і розвитку на висоту та площу асиміляційної поверхні рослин розсадного томату.

Ключові слова: розсадний томат, краплинне зрошення, спосіб основного

обробітку ґрунту, глибина обробітку, фон живлення, висота, площа листкової поверхні.

Ушкаренко В.О., Лавренко С.О., Кононенко В.Г. Ефективність використання вологи рослинами буркуну білого залежно від норми висіву та покриттєвої культури в незрошуваних умовах півдня України

В статті розглянуто вплив елементів технології вирощування (покриттєва культура, норма висіву) буркуну білого дворічного на ефективність використання рослинами вологи на засолених ґрунтах півдня України.

Ключові слова: буркун білий, норма висіву, чистий посів, покриттєва культура, сумарне водоспоживання, коефіцієнт водоспоживання, ґрунтові запаси, корисні опади.

Паштецький В.С., Томашова О.Л., Томашов С.В., Харитончик Л.О. Перспективи вирощування люцерни в умовах ресурсозберігаючої системи зрошення

У статті викладено результати досліджень з вивчення росту, розвитку та продуктивності люцерни двох-, трьох років використання в двох ротаціях дев'ятирічної сівозміни при оптимальному (достатньому) і ресурсозберігаючому режимах зрошення. Встановлено істотне зниження врожайності зеленої маси люцерни в умовах економного режиму зрошення, особливо в посушливі роки.

Ключові слова: люцерна, рік використання, ротація, сівозміна, режим зрошення, урожайність.

Лавриненко Ю.О., Боровик В.О., Степанов Ю.О., Баранчук В.А., Куліш І.М. Еколого-генетичні аспекти вирощування бавовнику на півдні України

На півдні України є селекційно-генетичний матеріал і умови для налагодження виробництва, переробки бавовнику, створення сучасних кластерів з залученням наукових установ, сільгоспвиробників, переробної промисловості.

Ключові слова: бавовник, селекція, зрошення, урожайність.

Лавриненко Ю.О., Клубук В.В., Марченко Т.Ю., Боровик В.О. Мінливість та успадкування періоду вегетації у сортів і гібридів сої в умовах зрошення

Наведено результати по вивченню характеру мінливості та успадкування ознаки «тривалість періоду вегетації» гібридами першого-четвертого поколінь, отриманих від схрещування відмінних за групами стиглості та генетичним походженням батьківських сортозразків.

Ключові слова: соя, період вегетації, схрещування, гетерозис, гібрид.

Жуйков О.Г., Логвіновський А.Я. Експериментальне дослідження системи основного та передпосівного обробітку ґрунту як складової зональної ресурсо-енергозберігаючої технології вирощування гірчиці сарептської в умовах Сухого Степу

В статті наведені результати дослідження різних систем і способів основного та передпосівного обробітку ґрунту. Зроблений висновок, що найбільш доці-

льним при вирощуванні культури в умовах Півдня України є парова система та система покращеного зябу в залежності від спеціалізації господарства, серед способів основного обробітку ґрунту перевагу слід віддавати полицевій оранці на глибину 22-24 см, проводити її в період I-II половина жовтня. Серед способів передпосівного обробітку ґрунту найбільш доцільним є однократне боронування ґрунту сегментованими боронами з подальшим передпосівним коткуванням поверхні кільчасто-шпоровими котками. Застосування зазначених заходів дає змогу отримувати врожайність кондиційного насіння культури на рівні 13-14 ц/га.

Ключові слова: гірчиця сарептська, система та способи основного та передпосівного обробітку ґрунту, оранка, боронування, коткування, забур'яненість, врожайність насіння.

Філіп'єв І.Д., Димов О.М., Сидякіна О.В., Драчова Н.І. Вплив окремих елементів живлення та їх співвідношень на формування продуктивності пшениці озимої за вирощування її після кукурудзи МВС

У статті наведені дані впливу окремих елементів живлення та їх співвідношень на врожайність і показники якості зерна пшениці озимої при вирощуванні її після кукурудзи МВС в умовах зрошення.

Ключові слова: пшениця озима, елементи живлення, добрива, врожайність, якість.

Базалій В.В., Лавриненко Ю.О., Іванів М.О. Фенологічні показники гібридів кукурудзи залежно від ґрунтового-екологічного пункту

На тривалість проходження окремих фаз розвитку найбільшу частку впливу здійснює група стиглості гібриду, потім погодні умови року, а агроекологічний фактор є найменш впливовим. За оптимального агротехнічного забезпечення найбільш високу врожайність формують пізньостиглі та середньопізні гібриди

Ключові слова: кукурудза, вегетаційний період, урожайність, агроекологічні умови, гібриди.

Іванів М.О., Сидякіна О.В., Артюшенко В.В. Вплив агроекологічних умов вирощування на морфо-біологічні показники гібридів кукурудзи різних груп стиглості

У статті наведені дані впливу агроекологічних умов вирощування на площу листової поверхні, фотосинтетичний потенціал, висоту рослин і висоту кріплення верхнього качана у гібридів кукурудзи різних груп стиглості.

Ключові слова: кукурудза, гібриди, агроекологічні умови, площа листової поверхні, фотосинтетичний потенціал, висота рослин, висота кріплення качана.

Глушко Т.В. Урожайність гібридів кукурудзи різних груп стиглості залежно від добрив та зрошення.

В статті наведено результати досліджень формування урожайності зерна гібридів кукурудзи різних груп стиглості залежно від зрошення та удобрення.

Ключові слова: гібриди кукурудзи, групи стиглості, добрива, зрошення, урожайність зерна.

Гамаюнова В.В., Шепель А.В., Берднікова О.Г. Формування врожаю пшениці озимої залежно від кількості продуктивних колосів на одиниці площі.

В статті наведено особливості формування продуктивності рослин пшениці озимої сортів Херсонська безоста, Одеська-267, під впливом зрошення (вологозарядка та вегетаційні поливи) та фону живлення в умовах Півдня України.

Ключові слова: продуктивні колоси, маса зерна з одного колосу, вологозабезпеченість, вологозарядка, вегетаційні поливи, біометричні показники, продуктивність, позакореневі підживлення, Тенсо, Кристалон.

Ушкаренко В.О., Сілецька О.В. Агротехнологічні умови підвищення ефективності поля старовікової люцерни в рік її розорювання

Результати трьохрічних досліджень, проведених на поливних землях Півдня України, підтвердили доцільність насівів старовікової люцерни кормовими культурами в осінній, ранньовесняний та пізньовесняний строки. Люцерна та насівні кормові культури позитивно реагують на мінеральні добрива ($N_{45}P_{30}$, $N_{90}P_{60}$), що видно із даних по ефективності застосуванню мінеральних добрив на старовіковій люцерні в залежності від насівних культур.

Ключові слова: старовікова люцерна, насіви, строки насіву, добрива, кормові культури.

Базалій В.В., Коковіхін С.В., Михаленко І.В. Тривалість проходження окремих фаз розвитку гібридів кукурудзи різних груп ФАО залежно від строків сівби в умовах Південного Степу

Викладено результати досліджень щодо визначення тривалості основних фаз розвитку гібридів кукурудзи різних груп стиглості залежно від строків сівби в умовах Південного Степу України.

Ключові слова: фенологічні спостереження, кукурудза, терміни сівби, вегетація, вологість зерна, генотип.

Шелудько О.Д., Марковська О.Є. Економічна оцінка елементів системи захисту зрошуваної кукурудзи від шкідливих організмів

В статті наведені результати вивчення ефективності бакових сумішей фунгіцидних та інсектицидного протруйників при захисті зрошуваної кукурудзи від грибкових хвороб та шкідливих комах. Встановлено, що бакова суміш протруйників (Форс Зеа 280 FS т.к.с. або Круїзер 350 FS т.к.с. + Іншур Перформ т.к.с.) сприяє підвищенню енергії проростання, лабораторної і польової схожості насіння, оптимізації фітосанітарного стану посіву та збереженню врожаю від втрат.

Ключові слова: кукурудза, зрошення, протруйник, грибкові хвороби, шкідники.

Алмашова В.С., Онищенко С.О., Урсал В.В. Агроекологічні засади вирощування насіння гороху овочевого на півдні України в умовах зрошення

При обробці насіння гороху овочевого бором, молібденом та ризот морфінном вміст хлоропластів в клітинах асиміляційної паренхіми збільшувався в 1,4-1,6 разів, що приводило до прибавки врожаю на 23-30 %.

Ключові слова: горох овочевий, мікроелементи, хлоропласти, урожайність.

Федорчук М.І., Домарацький О.О., Онищенко С.О., Алмашова В.С., Урсал В.В. Вивчення продуктивності сортів та гібридів соняшника в умовах збалансованого природокористування на півдні України в 2011 році

При проведенні сортовипробування соняшнику у 2011 році найбільший рейтинг був у середньостиглого гібриду Базальт, середньораннього гібриду Сюжет та ранньостиглого гібриду Елвіс.

Ключові слова: соняшник, сортовипробування, гібриди, Базальт, Сюжет, Елвіс.

Гамаюнова В.В., Шевель В.І. Продуктивність проса на півдні України залежно від сортових особливостей та фону мінерального живлення

У статті наведено дані досліджень за 2008-2010 рр. щодо формування урожайності сортів проса залежно від доз мінеральних добрив, у т.ч. розрахункової на запланований рівень продуктивності.

Ключові слова: сорти проса, урожайність, дози мінеральних добрив, погодні умови років досліджень.

Панфілова А.В., Гамаюнова В.В. Вплив мінеральних добрив на поживний режим ґрунту при вирощуванні ячменю ярого

Наведено результати вивчення впливу мінеральних добрив на поживний режим ґрунту при вирощуванні ячменю ярого.

Ключові слова: ячмінь ярий, добрива, поживний режим ґрунту.

Лимар В.А., Наумов А.О. Вплив способів поливу, режимів зрошення, доз добрив на врожай і якість коренеплодів моркви в зоні Нижньодніпровських піщаних ґрунтів

Викладено результати досліджень з розроблення технології виробництва моркви столової при мікрозрошенні в зоні Нижньодніпровських піщаних ґрунтів, складовими елементами якої є використання при поливі мікродощування у взаємодії з передполивним рівнем вологості ґрунту на рівні 80-70-70 % НВ та внесенням добрив у розрахунку на 80 т/га коренеплодів.

Ключові слова: морква столова, краплинне зрошення, мікродощування, водоспоживання, коренева система, урожайність, економічна ефективність.

Лимар В.А. Закономірності зволоження ґрунтів при різних способах поливу та режимах зрошення кавуна столового

В статті розглянуто результати вивчення способів поливу кавуна столового: краплинне зрошення, краплинне зрошення під мульчу, полив по борознах, полив по борознах з перфорованою плівкою; розподіл вологи в ґрунті при цьому та їх вплив на продуктивність культури.

Ключові слова: зрошення, спосіб поливу, кавун, ґрунт, мульчування.

Семен Д.Т. Технологія вирощування гарбуза великоплідного на насіння у зрошуваних умовах півдня України

Наведені результати досліджень з комплексу технологічних елементів і прийомів вирощування гарбуза великоплідного у зрошуваних умовах південного Степу України.

Ключові слова: гарбуз, урожайність, зрошення, добриво, площа живлення.

Федорчук М.І., Онищенко С.О., Мринський І.М., Урсал В.В., Бойко Н.В. Результати інтродукції нових біоенергетичних, кормових та лікарських рослин на дослідному полі Херсонського державного аграрного університету

Проведено дослідження на дослідному полі Херсонського державного аграрного університету в 2006-2011 рр. по впровадженню нових біоенергетичних, кормових і лікарських рослин на півдні України. Результати дослідження показують, що наступні культури мають більш високий ступінь натуралізації: щавель кормовий (сорт Румекс), мальва кормова (сорт Корнела), мальва гібридна і вайда красильна. Вони забезпечили урожайність зеленої маси 82,8-105,6 т / га.

Ключові слова: інтродукція, біоенергетичні рослини, лікарські рослини, урожайність.

Базалій В.В., Бойчук І.В., Ларченко О.В. Особливості прояву елементів структури врожаю і їх взаємозв'язок у формуванні врожайності різних сортів пшениці м'якої озимої

У результаті досліджень виявлено що, стабільно високий кореляційний зв'язок спостерігається незалежно від походження сорту між кількістю зерен у колосі та його продуктивністю. Тому при добір елітних колосів першочергову увагу необхідно приділяти озерненості колоса.

Ключові слова: кількість зерен, продуктивність, добір елітних колосів, кореляційний зв'язок.

Борищук Р.В. Показники якості зерна ячменю озимого за різних способів основного обробітку ґрунту та доз азотних добрив.

В статті наведені результати впливу способу, глибини основного обробітку ґрунту та доз азотних добрив на показники якості зерна ячменю озимого в умовах зрошення. Визначено варіанти, які забезпечують найкращі умови для формування зерна з високими якісними показниками.

Ключові слова: ячмінь озимий, спосіб обробітку ґрунту, глибина обробітку ґрунту, доза мінеральних добрив, крохмаль, білок, маса 1000 зерен, натура зерна.

Клименко С.В. Нетрадиційні плодові рослини в Україні: інтродукція, селекція, перспективи використання

Висвітлено результати багаторічних досліджень з інтродукції і селекції нетрадиційних плодових рослин в Україні. Багаті генофонди цих рослин зібрано у Никітському ботанічному саду – Національному науковому центрі, Національному ботанічному саду ім. М.М. Гришка НАН України, Донецькому ботанічному саду НАН України, Артемівському науково-дослідному центрі інституту садівництва. Показано економічне і соціальне значення нетрадиційних плодових рослин. Створено перспективні сорти. До Реєстру сортів рослин України внесено сорти видів: *Cydonia oblonga*, *Amygdalus communis*, *Ficus carica*, *Hippophae rhamnoides*, *Actinidia*, *Cornus mas*, *Diospyros kaki*, *Lonicera edulus*, *Viburnum opulus*, *Morus alba*, *Zizyphus jujuba*.

Ключові слова: нетрадиційні плодові рослини, інтродукція, селекція, генфонди, Реєстр сортів рослин України.

Телеуце О.С., Цицей В.Г. Нетрадиційні рослини сімейство бобових – кормова цінність і продуктивність в умовах Республіці Молдова

У статті приставлені результати дослідження видів кормових рослин род. Бобових Ботанічного саду (Інституту) АН Молдови: астрагал козлятниковидний *Astragalus galegiformis* L., астрагал нутовий *Astragalus cicer* L., вязель строкатий *Coronilla varia* L., буркун білий однорічний *Melilotis albus* Desr., конюшина посівна *Trifolium pratense* L., лядвенець рогатий *Lotus corniculatus* L., еспарцет донський *Onobrychis tanaitica* Spr., люцерна посівна *Medicago sativa* L., люцерна Тяньшанська *Medicago tianschanica* Vass, чина крупноквіткова *Lathyrus grandiflorum* Sm., чина лісова *Lathyrus sylvestris* L., їх біохімічний склад, продуктивність і повноцінність кормів.

Ключові слова: кормові бобові рослини, біохімічний склад, обмінна енергія, кормові одиниці, перетравний протеїн.

Кісничан Л.П. Перспективи інтродукції та використання фізалісу (*Physalis* spp.) в Молдові

Для покращення, збагачення сортименту пряно-ароматичних рослин необхідних нині на ринку прянощів, ми інтродукували і вивчаємо дуже корисні види фізалісу (*Physalis* spp.). Виділені найбільш часто використовувані і популярні види (*Physalis alkekengi* L, *Physalis Franchetii* Mast., *Physalis ixocarpa* Brot і *Physalis peruana* L.). Розроблено ефективні методи розмноження та захисту від шкідників і хвороб. Кращі відібрані зразки проходять тестування в якості прянощів, лікарських і декоративних рослин.

Ключові слова: фізаліс, пряність, лікарський, плоди, дозрівання, насіння.

Мислива Т.М., Білявський Ю.А. Просторово-часова мінливість вмісту свинцю та кадмію в лікарських рослинах житомирського Полісся

Вивчено особливості просторово-часової мінливості вмісту Pb і Cd у фітомасі та окремих органах п'яти видів лікарських рослин, що зростають в межах мезогемеробних екотопів на території Житомирської області. Встановлено, що максимальна кількість полютантів концентрується в коренях рослин наприкінці вегетації, а їх вміст залежить від виду, місця зростання і сезону збору рослин.

Ключові слова: важкі метали, лікарські рослини, ґрунт, просторово-часова мінливість, коефіцієнт накопичення, коефіцієнт небезпеки.

Джан Т.В., Клименко С.В., Григор'єва О.В. Біологічно активні речовини листків хурми віргінської (*Diospyros virginiana* L.) в умовах Лісостепу України

Визначений якісний склад і кількісний вміст летких сполук листя хурми віргінської та ліпофільних екстрактів листя хурми сортів «Медова 1» і «Медова 2». У листі хурми ідентифіковано 83 леткі сполуки і визначений їх кількісний вміст. Серед летких сполук листя хурми домінують жирні кислоти, найвищий вміст в складі летких сполук визначений для пальмітинової кислоти. Найвищий вміст в складі ліпофільних екстрактів листя хурми визначений для сквалену, неофітадіе-

ну, пальмітинової кислоти і нонакозану. Визначені речовини-маркери для листя досліджуваних сортів хурми.

Ключові слова: хурма віргінська, леткі сполуки, жирні кислоти, сквален, неофітадієн, речовини-маркери.

Льницький О.А., Федорчук М.І., Палій І.М., Філіпова І.М. Оптичні властивості листків *Nepeta cataria* var. *citriodora* Beck. та *Agastache foeniculum* Pursh. у зв'язку з їх водним режимом

Робота присвячена дослідженню оптичних властивостей листків рослин *Nepeta cataria* var. *citriodora* Beck. та *Agastache foeniculum* Pursh. в ближньому інфрачервоному випроміненні (БІЧ) на фоні водного режиму, що змінюється. Вперше застосовано метод, який ґрунтується на залежності оптичних властивостей листків і товщини листової пластини від оводненості.

Виявлено лінійну залежність поглинання та високу кореляцію оптичних параметрів листків з товщиною (оводненістю) листових пластинок.

Ключові слова: *Nepeta cataria* var. *citriodora* Beck., *Agastache foeniculum* Pursh., водний режим, оптичні властивості.

Дашенко А.В., Дуніч А.А., Міщенко Л.Т. Перспективи використання нової лікарської культури *Smallanthus sonchifolia* Roesch. & Endl.

Досліджено біоморфологічні особливості рослини якону (*Polymnia sonchifolia*) української інтродукції. За допомогою ВЕРХ нами вивчені фенольні сполуки якону, які показали наявність у спиртових екстрактах листків і кореневих бульб домінуючої кількості похідних гідроксикоричних кислот. Показано різницю за їхнім вмістом для спиртового екстракту свіжих і сухих кореневих бульб. Встановлено кількісний вміст суми ГОКК у листках якону, який складає від 2,8 % до 4,3 % в залежності від регіону вирощування культури.

Ключові слова: якон, *Smallanthus sonchifolia* Roesch. & Endl., інтродукція, фенольні сполуки, гідроксикоричні кислоти.

Миколайчук В.Г., Андрущенко О.Л. Морфолого-біологічні особливості генеративних рослин *Baptisia australis* (L.) R. Br. ex Ait. f. (Fabaceae) при інтродукції в північній частині Лісостепу Правобережної України та перспективи їх використання

Встановлено особливості тривалості вегетаційного періоду та фенологічних фаз рослинами *Baptisia australis*, основні морфометричні показники та їх динаміку, залежність між висотою генеративних пагонів та продуктивністю надземних органів рослин.

Барвники із листків *B. australis*, залежно від наявності та виду солей-протравлювачів, здатні зафарбовувати яєчну шкаралупу та вовну в різні відтінки жовтого, зеленого, коричневого та чорного кольорів, глибоко проникаючи в структуру матеріалу та зберігаючи його властивості.

Ключові слова: *Baptisia australis*, фенологічні фази, висота, генеративний пагін, фарбування.

Котюк Л.А. Посівні якості насіння *Dracocephalum moldavica* L. при інтродукції в умовах Житомирського Полісся

Вивчення посівних якостей насіння змієголовника молдавського при інтродукції в умовах Житомирського Полісся дало можливість встановити, що за морфометричними показниками переважає *D. moldavica* L. cv. *Perlynka*, а лабораторна схожість дещо вища у *D. moldavica* L. Показники енергії проростання та схожості насіння змієголовника молдавського знижуються при збільшенні тривалості періоду зберігання.

Ключові слова: пряно-ароматичні рослини, змієголовник молдавський, морфометричні показники, схожість та енергія проростання насіння.

Скрипченко Н.В. Актинідія як джерело високовітамінної продукції

Подано результати дослідження актинідії *A. arguta* та *A. purpurea* як цінної плодової культури в Правобережному Лісостепу України - джерела лікарсько-дієтичних продуктів. Наведено дані про вміст БАП в плодах та листках актинідії сортів селекції НБС та запропоновано способи їх переробки. Зроблено висновки про доцільність широкого впровадження актинідії в культуру садівництва.

Ключові слова: актинідія, біологічно активні речовини, мікроелементи.

Мітіна Л.В. Порівняльний аналіз початкових етапів онтогенезу видів роду *Berberis* L. в умовах відкритого та захищеного ґрунту степової зони України

Встановлено, що для всіх видів роду *Berberis* у відкритому ґрунті розвиток відбувався набагато повільніше, ніж в умовах теплиці. В обох варіантах розвиток рослин першого року життя припинився на іматурній стадії. Різниця між сіянцями з штучних та природних умов за морфометричними показниками становила 2-3 рази. Виявлено особливості латентного та віргінільного періоду онтогенезу для 22 видів роду *Berberis*.

Ключові слова: онтогенез, види роду *Berberis*, інтродукція, розмноження.

Работягов В.Д., Свиденко Л.В, Федорчук М.І., Бриндза Я., Філіпов Є.Г. Біологічні особливості та ефіроолійність *Ocimum sanctum* L. в умовах степової зони України

Ocimum sanctum L. – цінна ароматична та лікарська рослина. В умовах степової зони України проходить всі фази розвитку. Насіннева популяція характеризується неоднорідністю. Виділено дві форми, які відрізняються за морфологічними ознаками, вмістом та складом ефірної олії.

Ключові слова: *Ocimum sanctum*, фази розвитку, ефірна олія, компонентний склад.

Міщенко С.В. Знахідки *Abutilon theophrasti* Medik. на Північному Сході України

За літературними джерелами описано біологію *Abutilon theophrasti* Medik. Виявлені місця природного зростання даного виду на Північному Сході України, встановлено особливості окремих морфологічних ознак та насінневої продуктивності. Середні і високі коефіцієнти варіації ознак при фіксованій площі живлення рослин дозволяють проводити роботу у напрямку виявлення джерел і

донорів цінних ознак. У перспективі – подальше дослідження мінливості важливих господарських ознак, репродукційних можливостей канатника.

Ключові слова: абутилон Теофраста, канатник, волокно, морфологічні ознаки, насіннева продуктивність, мінливість.

Куценко Н.І. Напрямки та методи селекційної роботи з мареною красильною.

Визначено основні ознаки за якими проводиться селекційна робота з мареною красильною. Наведено попередньо розроблену схему селекційного процесу. Вказано методи, що застосовуються в селекційному процесі з видом.

Ключові слова: селекція, марена красильна, зразки, методи селекції.

Глуценко Л.А. Поширення і шкідливість захворювань лікарських рослин

Описані типи захворювань лікарських рослин *Asteraceae*, *Lamiaceae*, *Fabaceae* та інших родин. *Cercospora*, *Septoria*, *Phyllosticta*, *Colletotrichum*, *Ramularia*, *Peronospora*, *Macrosporium*, *Alternaria*, *Phytophthora* та інші роди мікроміцетів викликають плямистості. Гриби родів *Fusarium*, *Phytophthora*, *Alternaria*, *Helminthosporium* спричиняють розвиток кореневих гнилей. *Erysiphe* і *Sphaerotheca* є причиною борошнистої роси. *Puccinia*, *Uromyces*, *Coleosporium* і *Phragmidium* викликають несправжню борошністу росу.

В деякі роки вірусні захворювання вражають *Plantago major* L., *Echinacea purpurea* (L.) Moench, *Mentha piperita* L., *Valeriana officinalis* L, *Ammi visnaga* (L.) Lam.

Захворювання призводять до втрати 25-60% надземної маси рослин і 25-35% підземних органів.

При захисті лікарських рослин від захворювань використовуються агротехнічні прийоми, біологічні і хімічні методи.

Ключові слова: лікарські рослини, патології, шкідливість.
